

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นปัจจัยพื้นฐานประการหนึ่งในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของ ประเทศในอดีตกระบวนการศึกษาได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ ในการพัฒนาประเทศ และยังใช้เป็นเครื่องมือในการเตรียมคน และสังคม ให้พร้อมที่จะรับการ เปลี่ยนแปลง ปัจจุบันความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเพิ่ม คุณภาพของบุคคล ในฐานะที่เป็นทรัพยากรหลักของการพัฒนาประเทศ เป้าหมายหลักของการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ อยู่ที่การทำให้สมาชิกของสังคมเป็นคนที่มีความสามารถ ดังนั้นการศึกษาจึงมิใช่ เครื่องมือในการสร้างคน เพื่อตอบสนองในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่หากอยู่ในฐานะที่เป็นกระบวนการ หนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ขณะเดียวกันก็มีความเคลื่อนไหวระดับโลก ที่เน้นความสำคัญของการศึกษาในช่วง ทศวรรษของความเปลี่ยนแปลงที่จะมาถึง ได้มีการประชุมระดับโลกในเรื่อง "การศึกษาเพื่อปวงชน การจัดการศึกษา เพื่อสนองความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐาน " (World Conference on Education for all) เมื่อเดือนมีนาคม 2533 ณ ทาจิกอนเท็อน จังหวัดชลบุรี ได้มีการ ประกาศปฏิญญาโลกว่าด้วย การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน ประเทศไทยได้ให้การรับรองปฏิญญา โลก ร่วมกับประเทศต่าง ๆ อีก 156 ประเทศ เป็นการประกาศเจตนารมณ์ร่วมกัน ในอันที่จะ จัดการศึกษา เพื่อสนองความต้องการการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานของปวงชน ความเคลื่อนไหวนี้มีผลต่อ รัฐบาลที่จะต้องเร่งดำเนินการยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชนให้สูงขึ้นโดยเร็ว เพื่อเป็น การแสดงถึงความตั้งใจจริงของรัฐบาล ที่จะสานต่อจากปณิธานที่ได้ประกาศไว้ในปฏิญญาโลกและ เพื่อเป็นการพัฒนาบุคคลและประเทศชาติโดยส่วนรวม รัฐบาลจึงประกาศนโยบายว่าด้วยการศึกษาขั้น พื้นฐาน โดยมีหลักพื้นฐานดังนี้ (ก๊อ สวัสดิทานิชย์, 2533)

1. การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นสิทธิ และหน้าที่ ที่ประชาชนคนไทยทุกคนต้องมีและต้องได้รับ โดยไม่จำกัดเพศ วัย ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ภูมิฐานะ ความเชื่อทางศาสนา หรือข้อจำกัดอื่นใด
2. รัฐมีหน้าที่สนับสนุนวิถีทางในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีคุณภาพกว้างขวางทั่วถึงเป็นธรรม และให้เป็นการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต

การศึกษาขั้นพื้นฐานของคนไทยเป็นเรื่องสำคัญที่รัฐบาลได้คำนึงถึง การขยายการศึกษาของประชากรให้สูงขึ้น มีความจำเป็นต่อการพัฒนาการศึกษา เพราะเป็นการยกระดับมาตรฐานคุณภาพของประชากร และเป็นการสร้างเสริมความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ได้วางเป้าหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และยกระดับคุณภาพชีวิต ให้ขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานจาก 6 ปี เป็น 9 ปี โดยมีเป้าหมายให้มีอัตราการเรียนต่อจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าสู่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มขึ้นจากอัตราปัจจุบันร้อยละ 46.20 เป็นไม่ต่ำกว่าอัตราร้อยละ 73.00 ของผู้เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีแนวทางพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา ให้สอดคล้องและสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเน้นการเร่งกระจายโอกาสและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ซึ่งจะต้องให้ความสำคัญต่อการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยปรับหลักสูตรให้ เน้นการฝึกทักษะ และเพิ่มพูนความรู้ด้านอาชีพให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น และให้มีการกำหนดสิ่งจูงใจแก่ผู้ปกครองที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ ให้ส่งเด็กเข้าเรียนต่อให้มากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2535)

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประชาชนอย่างทั่วถึง และเนื่องพ่วงจะช่วยให้ประชากรสามารถปรับตัว และพัฒนาคุณภาพชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปรกติสุข จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกประเทศทั่วโลกได้ให้ความสำคัญ และได้มีการพัฒนาขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอารยประเทศทั่วโลกส่วนใหญ่จะจัดให้ประชาชนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่อายุ 9-12 ปี เป็นอย่างน้อย(องค์การสหประชาชาติ, 2533) ในขณะที่ประชาชนในประเทศไทยส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นการ

ศึกษาภาคบังคับเพียง 6 ปี และมีอัตราการเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาทั้งในและนอกระบบเพียงร้อยละ 50.87 ซึ่งมีเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วไม่ได้เรียนต่ออีกประมาณร้อยละ 49.13 หรือประมาณ 517,600 คน/ปี ซึ่งเด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 11 - 12 ปี ไม่สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานได้เนื่องจากขัดกับหลักสากลว่าด้วยสิทธิการใช้แรงงานเด็กและมีแนวโน้มความต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบันต้องการแรงงานที่มีคุณภาพมีความรู้พื้นฐานอย่างต่ำมัธยมศึกษาปีที่ 3 ดังนั้นการจัดการศึกษาภาคบังคับ จึงเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานเพียง 6 ปี จึงไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีนโยบายขยายโอกาสทางการศึกษาตามเจตนารมณ์ และเป้าหมายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยเริ่มดำเนินการในปีการศึกษา 2533 เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2533 คณะรัฐมนตรีได้มีมติขยายการศึกษาเพิ่มอีก 3 ปี จากเดิม 6 ปีเป็น 9 ปี โดยประกาศใช้ในพื้นที่ซึ่งมีความพร้อมเป็นปี ๆ ไป ทั้งนี้ให้มีการแก้ไขแผนการศึกษาแห่งชาติ และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง โดยให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดำเนินโครงการโดยยังไม่บังคับต่อไปอีก 3 ปี และไม่เก็บค่าเล่าเรียนโดยให้ใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของกรมวิชาการ (หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ได้ระบุไว้ว่า การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของปวงชน รัฐพึงเร่งรัดและขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชนอย่างทั่วถึง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น โดยมีแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อการฝึกอบรมวิชาชีพโดยเน้นการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะ ที่จะประกอบวิชาชีพและเป็นกำลังทางเศรษฐกิจที่มีคุณภาพของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535)

เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างของสังคมไทยและวิถีชีวิตของประชากรในประเทศไทยแล้วจะเห็นว่าเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ยังมีลักษณะต้องพึ่งพาตนเอง ซึ่งพาชาวมหาชนที่พักอาศัยล้อมรอบด้วยท้องทุ่ง สวน ไร่ นา ป่า หุบเขา และแหล่งน้ำตามธรรมชาติ

ภูมิประเทศเช่นนี้จะมีดินหิน แร่ที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต หรือนำมาพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมย่อย อุตสาหกรรมหนักได้ มีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่ขึ้นตามธรรมชาติ และพันธุ์ไม้ที่ชาวบ้านปลูกไว้เพื่อตอบสนอง ความต้องการในชีวิตประจำวันของตน ทั้งใช้เป็นอาหาร อนุรักษ์โรค ที่อยู่อาศัยและทำเครื่องมือ เครื่องใช้ที่ใช้ในการดำรงชีวิต โดยการใช้แรงงานและมีมือของคนผลิตขึ้นเองเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ในท้องถิ่นชนบทแทบทุกพื้นที่จึงเป็นแหล่งสร้างงานหัตถกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือนซึ่งผู้อาวุโส จะผลิตและถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลาน ในบางพื้นที่มีแร่หิน ดิน ทราย ที่สามารถนำมาสร้างสรรค ตกแต่งเจียรระไน เป็นของใช้ เครื่องประดับได้ จึงนับเป็นการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นตาม ธรรมชาติ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต และหากผลิตได้มากมีเหลือใช้ ยังสามารถนำ ไปจำหน่ายเป็นรายได้ให้แก่ครอบครัวอีกทางหนึ่งด้วย หัตถกรรม งานฝีมือ และอุตสาหกรรมใน ท้องถิ่น ลักษณะนี้มีอยู่อย่างมากภายในประเทศไทย ผลผลิตในบางท้องที่ สวองาม ประณีตเป็นที่นิยมของ ประชาชนโดยทั่วไป บางแห่งสามารถส่งออกไปขายต่างประเทศทำรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวน มาก งานหัตถกรรมประเภทนี้ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผา การจักสาน การทอผ้าไหม เครื่องเงิน เครื่องถม ฯลฯ นอกจากนี้แล้ว ยังช่วยให้ประชาชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ภายหลังฤดู เก็บเกี่ยว เกษตรกรได้ใช้เวลาว่างประดิษฐ์ของใช้สำหรับครอบครัว เช่น ทอผ้า จักสาน ฯลฯ นับเป็นการใช้แรงงานให้ได้ผลอย่างเต็มที่ มีการนำเอาวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ วัตถุดิบบางอย่างมีอย่างเหลือเฟือในท้องถิ่น หากสามารถนำมาประดิษฐ์เป็นสิ่งของเครื่องใช้ก็จะ กลายเป็นของมีค่าขึ้น เช่น กก ผักตบชวา มาทอเป็นเสื่อ หรือเปล ดินบางแห่งอาจเหมาะแก่การ ทำเครื่องปั้นดินเผา ไม้ไผ่สามารถนำมาทำภาชนะใช้สอยในครัวเรือนเป็นต้น และยังเป็น การช่วย รักษาศิลปหัตถกรรมของชาติไว้ไม่ให้เสื่อมสูญ เช่น การทำเครื่องเงินแบบไทย การแกะสลักลวด ลายแบบไทย เป็นต้น และยังช่วยฝึกอาชีพให้แก่บุตรหลานตั้งแต่เด็ก ๆ โดยการให้ช่วยงานต่าง ๆ นานาไปก็จะเกิดความรู้ความชำนาญในการทำ ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่เด็กในอนาคตเพราะจะเป็น พื้นฐาน การประกอบอาชีพต่อไปในภายหน้า ช่วยลดปัญหาสังคม เช่น อาชญากรรม การลักขโมย การอพยพ เข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ หรือย้ายถิ่นฐานที่ทำงาน เป็นต้น เพราะในท้องถิ่นมีการกินดี อยู่ดี มีอาชีพ มีงานทำ ตลอดปีนั่นเอง (รัตนะ อุกฤษผล, 2523)

จากที่กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า ประชาชนในชนบทของไทย ได้อาศัยทรัพยากรตามธรรมชาติในท้องถิ่น ผลผลิตของอุปโภคบริโภค ที่ใช้ในชีวิตรประจำวัน รวมทั้งผลิตเพื่อจำหน่ายในรูปของอุตสาหกรรมท้องถิ่น หรืออุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยใช้เวลาว่างหลังฤดูเก็บเกี่ยว ชาวชนบทมีความเป็นอยู่ของคนในชนบท ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศดีขึ้น ทั้งยังแสดงออกถึงศิลปวัฒนธรรมของชาติไทยอีกด้วย ผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเหล่านี้จึงนับเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในสิ่งที่คิดเป็นนักฟื้นฟู นักประยุกต์ และนักประดิษฐ์คิดค้นทำขึ้น ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีชื่อเรียกในเวลาต่อมาว่า "ปราชญ์ชาวบ้าน" หรือ "ผู้รู้ชาวบ้าน" และสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้ เรียกว่า "ภูมิปัญญาชาวบ้าน" หรือ "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534) ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากแทบจะทุกหมู่บ้านในชนบทของไทย แต่ในสภาพความเป็นจริง ปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้มีความรู้ความชำนาญทางด้านงานฝีมืองานช่าง ศิลปหัตถกรรม มักถูกละเลยและขาดการสืบทอดหรือเผยแพร่เท่าที่ควร โดยเฉพาะเขาชนบทในท้องถิ่นส่วนหนึ่งหลงใหลกับกระแสวัตถุนิยมจากสังคมเมืองและวัฒนธรรมจากต่างชาติ จนขาดความใส่ใจต่องานที่ทำสืบทอดกันมาจากรุ่นบุรุษ ทั้งที่เป็นสิ่งที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตของเขาเอง หน่วยงาน หรือ องค์กรต่าง ๆ ก็ยังให้ความสำคัญแก่ฝีมือ และภูมิปัญญาของผู้มีความรู้ความชำนาญกลุ่มนี้ไม่มากนัก ทำให้วิทยาการท้องถิ่นบางอย่างขาดผู้สืบทอด และต้องสูญหายไปอย่างน่าเสียดายซึ่ง ประกอบกับอัตราการเรียนต่อในระดับที่สูงกว่าระดับประถมศึกษามีน้อย เด็กที่เรียนจบการศึกษาภาคบังคับแล้วขาดความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ ส่วนหนึ่งจึงมุ่งเข้าสู่เมืองใหญ่ในรูปของการขายแรงงานไร้ฝีมือ สร้างปัญหาให้กับสังคมเมืองและโครงสร้างของครอบครัวในชนบทเป็นอย่างมาก

ปัจจุบันรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับหัตถกรรมท้องถิ่นและอุตสาหกรรมในครัวเรือน จึงได้ให้การสนับสนุนทางการเงิน การฝึกอบรมอาชีพ เผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการ โดยจัดทำเป็นเอกสารให้ความรู้ช่วยเหลือทางด้านการตลาด การจัดหาวัตถุดิบสนับสนุน ด้านเครื่องจักร เครื่องทุ่นแรง ตลอดจนลดภาษีวัตถุดิบ เครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการผลิต อย่างไรก็ตาม การช่วยเหลือสนับสนุนดังกล่าวเป็นวิธีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าซึ่งอาจได้ผลชั่วคราว จึงจำเป็นต้องมีปัจจัยอื่นมาสนับสนุนด้วย การจัดการศึกษาด้านอาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการ และทรัพยากรท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งสามารถทำได้โดย การจัดการศึกษาระดับพื้นฐาน

ในระดับมัธยมศึกษาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต สภาพ ความต้องการและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้ ความรู้พื้นฐานทางด้านงานอาชีพ และงานพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต ปลูกฝังทัศนคติค่านิยม ที่ดีต่อการทำงานตลอดจนฝึกทักษะการทำงานที่สามารถนำไปเป็นพื้นฐานประกอบอาชีพเมื่อจบการ ศึกษาไปแล้ว ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักการของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่เป็นการศึกษาที่สนองความต้องการของท้องถิ่นและประเทศชาติ

จากนโยบาย ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ที่ มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาประสานสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อจัดการศึกษา เพื่อตอบสนองกับวัตถุประสงค์ และนโยบาย ของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 คือ ต้อง มีลักษณะที่เป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology) และสำหรับการศึกษา การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน ถือว่าเป็นการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับ ท้องถิ่นนั้น ๆ มาช่วยในการจัดการเรียนการสอน เพราะ เทคโนโลยีที่เหมาะสมคือ เทคโนโลยี ที่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นนั้นด้วย (ไพรัช สุ่มสนสุข, 2530)

เทคโนโลยีที่เหมาะสม คือเทคโนโลยีที่สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านวิชาการ และสภาพการผลิต โดยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด (Dickinson, H, 1972 อ้างถึงใน ดิเรก ฤกษ์หว่าง, 2527) มีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น นอกจากนั้น ยังต้องมี การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพด้วย ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมิได้หมายถึง แต่วัสดุ และอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น แต่รวมถึงทรัพยากรทางบุคคล และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย การจะเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมต้องคำนึงถึงสภาพท้องถิ่น ทรัพยากรที่มีอยู่ จุดประสงค์ของการใช้ และเป็นวิธีการที่ง่าย ๆ ราคาถูก (Dunlop, 1978 อ้าง ถึงใน เขียวเลิศ เลิศโชติธาร, 2529)

ดังนั้นทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ที่เกิดจากความคิด ภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่ ได้สะสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมาที่เป็นวัฒนธรรมประเพณีบ้านซึ่งมีลักษณะเฉพาะในท้องถิ่นอันประกอบ ไปด้วยวัสดุ อุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น รวมทั้งการแสดง หรือการเล่นพื้นบ้าน กิจกรรมที่เกิดจาก

พิธีกรรมทางศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี สถาปัตยกรรม อาหารการกิน ภาษาท่าทาง เครื่องใช้ที่ท้องถิ่นนั้นกำหนดให้ความหมายที่แน่นอน และความเข้าใจตรงกัน (สุภาวค์ จันทวานิช , 2527) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ สามารถที่จะนำมาใช้เป็นสื่อประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ ซึ่งกระบวนการทางการเรียนการสอนจะบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ขึ้นอยู่กับครูเป็นสำคัญ เพราะครูเป็นผู้ใช้หลักสูตรและดำเนินกิจกรรมทางการเรียนการสอน ครูจะทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ แนวความคิด และหน้าที่อื่น ๆ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการแก่นักเรียน (สุภาว วาดเขียน, 2522)

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2534) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม และในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมจึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้ว พื้นฟู ประยุกต์ และประดิษฐ์เสริมสร้างสิ่งใหม่ บนรากฐานสิ่งเก่าที่ค้นพบนั้น นักพื้นฟู นักประยุกต์ และนักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้มีชื่อเรียกในเวลาต่อมาว่า "ปราชญ์ชาวบ้าน" หรือ "ผู้รู้ชาวบ้าน" และสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า "ภูมิปัญญาชาวบ้าน" หรือ "ภูมิปัญญาท้องถิ่น"

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้เสนอแนะแนวทางในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า ในการสอนอาชีพให้แก่นักเรียน ถ้าเราสามารถเชื่อมโยงแนวคิด กระบวนการและหลักการปฏิบัติต่าง ๆ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสู่กระบวนการเรียนของนักเรียนก็จะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองของนักเรียน การแก้ปัญหา ชุมชนและอำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิตของนักเรียนอย่างแท้จริง โดยได้กำหนดแนวทางให้โรงเรียนดำเนินกิจกรรมดังนี้

1. สำรวจ ค้นหาแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน และคัดเลือกส่วนที่สามารถนำมาใช้เป็นเนื้อหาจัดการเรียนการสอน หรือใช้ตัวบุคคลที่เป็นผู้รู้ในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร
2. ติดต่อวิทยากร เพื่อขอความสนับสนุน

3. กำหนดแผนปฏิบัติงาน ปฏิบัติการทำงาน ค่าตอบแทนที่จะให้แก่วิทยากร จัดทำข้อตกลงหรือระเบียบการปฏิบัติที่ชัดเจนร่วมกับวิทยากร

4. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยตามข้อตกลงในข้อ 3 ใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน ทั้งในรูปแบบการสอนในชั้นเรียน หรือส่งนักเรียนไปฝึกปฏิบัติกับบุคคลในท้องถิ่น

5. ติดตาม สนับสนุนการดำเนินงานและประเมินผลการปฏิบัติงาน

6. เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์การปฏิบัติงาน ยกย่องเชิดชูเกียรติ ประกาศเกียรติคุณ บุคคลในท้องถิ่นที่สนับสนุนโรงเรียนจนเกิดผลดี

รัตนะ บัวสนธิ์ (2533) ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาทำได้ 2 วิธี คือ

1. ครูเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเป็นตัวแทนของปราชญ์ชาวบ้านทำหน้าที่ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้รับการกำหนดเป็นหลักสูตท้องถิ่นแล้ว

2. ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านรวมทั้งทำหน้าที่ประเมินผลการเรียนของนักเรียน ด้วยครูเป็นผู้ดูแลสนับสนุนอยู่ข้างนอกเท่านั้น ทั้งนี้ต้องพิจารณาเงื่อนไขความเหมาะสมในเรื่องเวลาและความสะดวกของปราชญ์ชาวบ้านด้วย

ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษา สภาพ ปัญหา และความต้องการ เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำมา เป็นสื่อการเรียนการสอนหรือนำบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นมาเป็นสื่อประเภทบุคคล เพื่อจุดประสงค์การเรียนการสอน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กล่าวถึงนี้ หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ และเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่ ทำให้สามารถเข้าใจสภาพแวดล้อม และรู้จักกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดี กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมที่สามารถจัดได้หลายรูปแบบ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสภาพของท้องถิ่นให้มากที่สุดเพราะฉะนั้นถ้าเรามีผู้เชี่ยวชาญอยู่ในท้องถิ่น เราสามารถเชิญบุคคลเหล่านั้นมาเป็นผู้สอน หรือเป็นวิทยากรได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสอนวิชาชีพจะทำให้ผู้เรียนได้พบเห็นของจริงและการปฏิบัติจริง และถ้าเป็นวิทยากรในท้องถิ่นเองจะทำให้รู้สภาพ ปัญหาของคนในท้องถิ่นนี้ จะสามารถให้ความรู้ในส่วนที่ตรงกับความต้องการ ของกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น (สุมาลี สังข์ศรี , 2533)

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดแนวดำเนินการในการจัดการศึกษาไว้โดย ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทางด้านวิชาการอย่างเต็มความสามารถและได้มีโอกาสหาความรู้และทักษะจากแหล่งวิชาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบการอิสระ ให้ท้องถิ่นปรับรายละเอียดเนื้อหาของรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดทำรายวิชาที่สนองความต้องการของท้องถิ่น และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดในการสร้างสรรค์งาน (กรมวิชาการ, 2535)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นแหล่งความรู้ในท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ชิดกับโรงเรียนมากที่สุด การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน จึงเป็นการสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของนักเรียนในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้อย่างแท้จริง ดังนั้นเนื้อหาสาระที่เรียนจึงต้องมีความหลากหลายยึดหยุ่นตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เป็นเหตุให้ครูบางส่วนไม่สามารถจะสอนเนื้อหาสาระทุกเรื่องได้อย่างดี จึงจำเป็นต้องอาศัยแหล่งความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่มาประกอบในการเรียนการสอนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือผู้รู้ในท้องถิ่นจึงเป็นกลุ่มบุคคลซึ่งครูสามารถเชิญมาช่วยในการสอนหรือสาธิตบางเรื่องบางเนื้อหาได้ เพราะบุคคลในท้องถิ่นเป็นผู้มีความรู้ลึกซึ้ง มีประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องดีกว่าครู เช่น เมื่อครูสอนเรื่องการทำนา ครูก็สามารถเล่าถึงวิธีการทำนาได้ แต่จะไม่ได้รายละเอียด และข้อเท็จจริงเหมือนชาวนา อีกทั้งบางโรงเรียนครูทั้งโรงเรียนต้องสอนหลายชั้น เนื่องจากครูไม่เพียงพอ แต่ถ้าได้มีการนำบุคคลในท้องถิ่นมาช่วย จะทำให้ครูจัดการสอนได้ดีขึ้น นักเรียนได้เปลี่ยนบรรยากาศจากครูที่สอนประจำและที่สำคัญนักเรียนได้รับประสบการณ์ ความรู้ ทักษะกระบวนการทำงานที่ละเอียด ถูกต้องอันจะเป็นพื้นฐานการทำงานที่ดีต่อไปในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2524) ซึ่งสอดคล้องกับ คำของ บุญช่วย (2510) ที่กล่าวว่า การเชิญวิทยากร จะทำให้นักเรียนไม่เบื่อหน่าย เพราะเขาได้เปลี่ยนบรรยากาศเปลี่ยนบรรยากาศ และเปลี่ยนหน้าครูผู้สอนด้วย นอกจากนี้แล้ว นักเรียนยังได้รับความรู้ และรายละเอียดต่าง ๆ เพิ่มขึ้นจากการเรียนปกติจากครูผู้สอนประจำวิชา ทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาทักษะทางสังคมและรู้จักการปฏิบัติตนต่อผู้มาเยือน และเป็นเจ้าของบ้านที่ดี ช่วยให้นักเรียนเข้าใจว่า ปัญหาต่าง ๆ นั้นนักเรียนอาจหาคำตอบได้จากการพบปะพูดคุยกับคนอื่นมากกว่าการอ่านจากหนังสือเพียงอย่างเดียว (วารลักษณ์ รัตติกาลชลากร, 2525)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนในปัจจุบันมากเพราะจะเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนทำให้ได้รับความรู้ในแง่มุมที่กว้างได้เปลี่ยนบรรยากาศจากครูที่สอนประจำ ได้รับประสบการณ์ตรง ได้รับความรู้ที่ละเอียด ทำให้สามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองได้อ่านมาแล้วมากขึ้น รวมทั้งได้พัฒนาทักษะทางสังคม ซึ่งจะทำให้ได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ที่ตนเองได้อ่านมาแล้วมากขึ้นโดยเฉพาะหลักสูตรกลุ่มวิชาการงานและอาชีพที่ได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นปรับรายละเอียดเนื้อหาของรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดทำรายวิชาที่สนองความต้องการของท้องถิ่น และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดในการสร้างสรรคงานโดยกำหนดให้ผู้เรียนได้เสนอโครงการงานที่ตนเอง หรือกลุ่มสนใจได้ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงมีส่วนสำคัญในการเสริมการสอนของครูให้ครบถ้วนสมบูรณ์ตามจุดมุ่งหมายและแนวดำเนินการของหลักสูตรมากยิ่งขึ้น

แม้ว่า จุดมุ่งหมายของ กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ จะจัดให้มีความยืดหยุ่นในเนื้อหาสูง เพื่อปรับให้มีความสอดคล้องเอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน สภาพความเป็นจริงการนำหลักสูตรไปปฏิบัติ พบ ว่ายังมีปัญหาหลายประการ สุกชี ประจงศักดิ์ และศิริกุล โทษทักษะ(2525) กล่าวว่า สาเหตุสำคัญที่การศึกษาทางด้านอาชีพไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เกิดจากความไม่พร้อมหลายประการ เช่น การขาดแคลนครูผู้สอนที่มีความรู้ความชำนาญ ขาดโรงฝึกปฏิบัติงาน เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ เจตคติที่ไม่ดีของครู ผู้ปกครอง นักเรียนและชุมชนต่อการเรียนการสอน กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ

ในปี พ.ศ. 2524 ลักษณ์า สมเชื้อ (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการสอนกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ในจังหวัดชลบุรี พบว่า"โรงเรียนจัดการประชาสัมพันธ์ให้บุคคลในท้องถิ่นมีความเข้าใจที่ต่อการเรียนการสอน กลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพน้อยมาก รวมทั้งการใช้แหล่งวิชาการ และวิทยากรในท้องถิ่นมีน้อย ซึ่งการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ(2528) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "รายงานการติดตามและประเมินผลโครงการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน กลุ่มวิชาการงาน

และพื้นฐานอาชีพในโรงเรียนประถมศึกษา โดยความร่วมมือขององค์การยูนิเซฟ"จากการประเมินพบว่า มีการขาดแคลนครูที่สอนงานเลือกอยู่เป็นจำนวนมากและได้มีการนำวิทยากรท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาน้อยกว่าที่ควร ทั้งที่แทบทุกหมู่บ้านจะมีบุคคลที่ชำนาญในด้านนี้อยู่แล้วแทบทั้งสิ้น

หากพิจารณาในด้านกระบวนการของการสอนแล้ว สื่อการเรียนการสอนก็เข้าไปมีบทบาทในทุกขั้นตอนของกระบวนการสอน จากการศึกษาและวิจัย สรุปได้ว่า ปัญหา และอุปสรรคในการใช้สื่อการเรียนการสอนที่ครูโรงเรียนประถมศึกษาชนบท มีดังนี้คือ

1. ครูผู้สอนขาดความรู้ และทักษะในการผลิตสื่อการสอน และขาดผู้ให้คำแนะนำในการผลิตและการใช้สื่อการเรียนการสอน (จุลดาว ทินท์มาตร์, 2536 ; ฬารุด สมัครไทย, 2536; วิภาวดี บุญโต, 2536 ; วัลภา กานแก้ว, 2536 ; ชฎิล เกษมสันต์, 2536)
2. สื่อการสอนในโรงเรียนมีไม่เพียงพอขาดแคลนงบประมาณด้านการจัดหาและจัดทำสื่อการสอน (Laryea, 1984; Quick, 1964; พนม อินากุล , 2527)
3. ผู้บริหารขาดการสนับสนุนด้านสื่อการสอน (พัชรา อิงคนินันท์, 2523; Quick, 1964)
4. ขาดแคลนสื่อพื้นบ้านที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหา ไม่มีคู่มือการใช้ (จุลดาว ทินท์มาตร์ , 2536; ฬารุด สมัครไทย , 2536 ; วิภาวดี บุญโต , 2536 ; วัลภา กานแก้ว, 2536, ชฎิล เกษมสันต์ , 2536)
5. ครูผู้สอนต้องการมีความรู้เรื่องการผลิตสื่อการสอนจากวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น (ประสงค์ เปนะนาม, 2524; พัทธา อิงคนินันท์ , 2523)
6. สภาพของโรงเรียนไม่เอื้ออำนวยให้ใช้สื่อการสอน (สุกฤษี ศรี , 2524)

จากสภาพ ปัญหา ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนประถมศึกษา ดังกล่าวแล้วแต่เป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา และยิ่งปัจจุบันจะต้องรับผิดชอบในการดำเนินการตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่จะขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน เพิ่มขึ้นจาก 6 ปี เป็น 9 ปี ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการย่อมมีปัญหา และอุปสรรค ดังที่มีนักการศึกษา ได้ทำการศึกษาและวิจัย ดังมีรายละเอียด กล่าวคือ

ไพศาล หวังพานิช (2535) กล่าวว่า จากรายงานการติดตามและประเมินผลโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ผลการประเมินด้านการดำเนินการพบว่า ด้านอาคารสถานที่ ส่วนใหญ่ตัดแปลงห้องกิจกรรมอื่น ๆ เป็นห้องเรียน บางโรงเรียนใช้วิธีต่อเติมอาคาร ด้านครูผู้สอนส่วนใหญ่ร้อยละ 91 เป็นครูประถมศึกษาของโรงเรียน ที่เหลือเป็นครูช่วยราชการ ครูส่วนใหญ่ไม่เคยสอนชั้นมัธยมศึกษามาก่อน ครูดังกล่าวต้องสอนทั้งชั้นมัธยมศึกษา และชั้นประถมศึกษา เฉลี่ย 20-25 คาบต่อสัปดาห์ ด้านการเรียนการสอนครูส่วนใหญ่มีวุฒิไม่ตรงกับวิชาเอกโดยเฉพาะ วิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ อังกฤษ และวิชาอาเซียน ด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ส่วนใหญ่ใช้วิธีตัดแปลง และรับบริจาค ซึ่งขาดสื่อประกอบการเรียนการสอนอีกมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยต่าง ๆ ที่ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่า มีปัญหาในเรื่องครูขาดความรู้ ในเรื่องการผลิตและใช้สื่อ บุคลากรไม่เพียงพอ งบประมาณไม่เพียงพอและได้มาแล้ว เอกสารหลักสูตรไม่เพียงพอสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ (วิจิตรา บุขบา, 2534; จวีวรรณ นุฒนาผล, 2535)

นอกจากนี้ พิบูลขวัญ ขวัญเมือง (2534) ได้ทำการวิจัย เรื่อง สภาพ และปัญหาการจัดการวิชาชีพ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนประถมศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่า "ปัญหาและอุปสรรคในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาได้แก่ ขาดงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ ครูมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำเอกสารหลักสูตรไม่เพียงพอ บุคลากรไม่เพียงพอ ขาดงบประมาณในการจัดหาบุคลากรภายนอกมาช่วยสอน จัดครูเข้าสอนไม่ตรงตามวุฒิ ตลอดจนอาคารสถานที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการในการใช้ในการเรียนการสอน"

สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์ (2534) กล่าวว่า การจัดการศึกษาถูกกำหนดคนโอบาย หลักการและแนวปฏิบัติจากหน่วยงานที่อยู่ส่วนกลางมากเกินไป ทำให้หลักสูตรที่นำมาสอนห่างไกลชีวิตจริงของชุมชน ทำให้ผู้เรียนรู้เรื่องไกลตัวมากกว่าที่จะรู้เรื่องใกล้ตัวเอง ทำให้เกิดปัญหาในการดำรงชีวิต และช่วยตัวเองไม่ได้ ในปัจจุบันมีการศึกษาเรื่องท้องถิ่นน้อย ครูที่สอนควรจะมีความรู้ความเข้าใจ

ในภูมิปัญญาท้องถิ่นที่คนสอนอยู่ และสามารถเชื่อมโยงมาสู่การเรียนการสอนให้สอดคล้องกับชีวิตของนักเรียนในท้องถิ่น ควรส่งเสริมให้ครูและผู้มีภูมิปัญญาในท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนจัดสร้างหลักสูตรขึ้นใช้เอง และทำอย่างไรเราจะไม่ต้องไปเสียเวลาพัฒนาหลักสูตรในส่วนกลาง เพียงแต่มาร่วมกันค้นหาความรู้ที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่นให้มากขึ้น ใช้คนที่เขาเป็นเจ้าของความรู้เป็นครูในทันที (เอนก นาคะบุตร, 2533) ซึ่งเป็นการช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากร และทำอย่างไรเราไม่ต้องไปเสียเวลากับการรอการจัดสรรสื่อการสอนจากส่วนกลาง เพียงแต่มาร่วมกันค้นหาความรู้หรือสื่อต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่นแล้ว นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ทันที

จากปัญหาที่พบดังกล่าวรวมถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิทยาการสมัยใหม่ ที่นำมาใช้ในทางการศึกษา ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญทางวิชาการซึ่งมีผลต่อการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา ที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมาก ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผนวกกับวิทยาการสมัยใหม่มาใช้แก้ปัญหา เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้สัมฤทธิ์ผลมากยิ่งขึ้น ซึ่งการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยาการสมัยใหม่มาใช้ดังกล่าว ได้แก่ การนำวัสดุ เครื่องมือ บุคคล อาคาร สถานที่ที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นมาผนวกเข้ากับวิธีการใหม่ ๆ ทางการศึกษา มาใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานนั่นเอง ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นและสอดคล้องกับแนวนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ที่ได้สนับสนุนให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยระบุในเอกสารแนวทางการจัดการเรียนการสอน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนประถมศึกษาไว้ว่า ให้โรงเรียนได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอาชีพให้แก่นักเรียน ไม่ว่าจะเป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านอาชีพแก่นักเรียน การให้แนวคิด กระบวนการ และหลักปฏิบัติของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมาเชื่อมโยงกับเนื้อหาตามหลักสูตร

ด้วยเหตุผล และนโยบายสนับสนุนให้โรงเรียนประถมศึกษาได้มีการพัฒนาหลักสูตรชั้นใช้เองให้สอดคล้องกับ สภาพ และความต้องการของแต่ละท้องถิ่นโดยใช้ทรัพยากรและแหล่งวิชาการในท้องถิ่น ซึ่งมีอยู่อย่างมากมายในแต่ละท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ก็ถือได้ว่า เป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ ที่อยู่ใกล้ชิดกับโรงเรียน และ มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของนักเรียนมากที่สุด จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้นักเรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่มืออยู่ในท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ และคุณค่าในการพัฒนาชีวิตได้อย่างเป็นสุขในท้องถิ่นของตนเอง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา สภาพ ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอน ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง โดยมีเหตุผลในการเลือกภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ดังนี้

ภาคอีสาน หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีพื้นที่ถึง 170,222 ตารางกิโลเมตร หรือ 1 ใน 3 ของประเทศประกอบด้วย 18 จังหวัดคือ มหาสารคาม ขอนแก่น อุดรธานี สกลนคร หนองคาย มุกดาหาร กาฬสินธุ์ นครพนม เลข ชัยภูมิ ร้อยเอ็ด อโสธร อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และนครราชสีมา(สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2535) และจังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งเป็นจังหวัดที่ตั้งขึ้นมาใหม่แต่เดิมเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานี

ส่วนของประชากรนั้น มีความแตกต่างกันในเรื่องชาติพันธุ์ อาศัยอยู่กระจัดกระจายทั่วไป ทั้งในแอ่งสกลนคร และแอ่งโคราช ประชากรประมาณร้อยละ 85 พูดภาษาไทยอีสาน(ไทย-ลาว) นอกนั้นเป็นชาวไทยที่พูดภาษาผู้ไทย (ภูไทย) แสก ไล่ ญ้อ ข่า และกะเลิง ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตจังหวัดสกลนคร นครพนม และกาฬสินธุ์

ประชากรในแอ่งโคราชในจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และบุรีรัมย์ ส่วนใหญ่เป็นเขมร (ซึ่งเรียกตัวเองว่าขะแมร์) ล่าต (ซึ่งเรียกตัวเองว่ากูย หรือ กวย) และเขมร ตามลำดับนอกนั้นประกอบไปด้วย ไทย - ลาว จีน ไทยภาคกลาง (สุพรรณ ประเสริฐศรี, 2527)

จากสภาพภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างกัน ส่งผลให้วัฒนธรรมย่อย หรือ วัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกันไปด้วย ในการที่จะศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นของภาคอีสานควร จะแยกพื้นที่ศึกษาเป็น 2 พื้นที่ คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนหรืออีสานเหนือ ซึ่งมีทั้งหมด 9 จังหวัดคือ มหาสารคาม ขอนแก่น อุดรธานี สกลนคร หนองคาย มุกดาหาร กาฬสินธุ์ นครพนม และจังหวัดเลย ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง หรืออีสานใต้ ประกอบไปด้วย 9 จังหวัด

นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ฮิโชน ร้อยเอ็ด ชัยภูมิ และอำนาจเจริญ ในการวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะ สภาพ ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอน ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เท่านั้น

เนื่องจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีประชากรที่เป็นเจ้าของถิ่นเดิม 3 เชื้อชาติ คือเขมร ลาว เขมร มีการสืบทอดวัฒนธรรมแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ สืบทอดวัฒนธรรมจากเขมร - ลาว และสืบทอดวัฒนธรรมโคราช โดยเฉพาะจังหวัดที่มีพื้นที่ติดกับประเทศกัมพูชา เช่น บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ ที่ได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมบางส่วนจากเขมร ไม่ว่าจะเป็นภาษา หรือ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะพื้นบ้าน หรือ วัฒนธรรมแตกต่างไปบ้างกับ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ซึ่งได้แก่ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น นครพนม มุกดาหาร มหาสารคาม เลอ ส่วนใหญ่จะใช้ภาษาไทยอีสาน หรือภาษาลาว เพราะชนกลุ่มนี้สืบทอดวัฒนธรรมมาจากกลุ่มแม่น้ำโขง โดยบรรพบุรุษของชนกลุ่มนี้ จะอพยพมาจากดินแดนล้านช้าง ซึ่งอยู่ในกลุ่มไทย-ลาว และยังมีชนกลุ่มน้อยบางส่วนอาศัยอยู่ที่วไปได้นัก ผู้ไท แสก ญ้อ ไล่ ไชย ฯลฯ ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งตอนบนและตอนล่างยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนอยู่ ดังนั้นในการที่จะศึกษาเรื่องการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงควรแบ่งพื้นที่ที่จะศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นเขตติดต่อกับชายแดนประเทศเพื่อนบ้านที่มีการปกครองที่แตกต่างกันกับประเทศไทยจึงมีผลกระทบคือความมั่นคงปลอดภัยของทรัพย์สิน และการประกอบอาชีพของประชากรที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนอยู่บ่อย ๆ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบสูง พื้นดินเป็นดินปนทราย ไม่อุ้มน้ำ แห้งแล้ง ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรทำนาเป็นหลัก สภาพเศรษฐกิจไม่ดี ประชาชนมีฐานะยากจน เนื่องจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และการประกอบอาชีพทางการเกษตรการทำนาเป็นหลัก และต้องอาศัยน้ำจากธรรมชาติเมื่อเกิดภาวะแห้งแล้งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล หรือสิ้นสุดฤดูกาลการทำนา ประชาชนจึงว่างงาน จึงต้องอพยพย้ายถิ่นไปหางานทำในตัวเมืองหรือจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจ

ที่สำคัญของภาคต่าง ๆ ประชาชนที่อพยพย้ายถิ่นนั้นมีคนหนุ่มสาวและคนที่มีครอบครัวแล้ว ซึ่งการย้ายถิ่นมักจะไปทั้งครอบครัวเพราะสมาชิกในครอบครัวก็สามารถที่จะช่วยงานที่ทำนั้นได้ เช่น ไปรับจ้างตัดอ้อยที่ชลบุรี กาญจนบุรี ทำสวนกาแฟที่ชุมพร กรีดยางในจังหวัดทางภาคใต้ เกษียวข้าวในจังหวัดแถวภาคกลาง ไปทำงานในจังหวัดสมุทรปราการ หรือทำงานก่อสร้างในกรุงเทพมหานคร ผู้ย้ายถิ่นไปทำงานจะมีทั้งผู้ย้ายถิ่นเป็นแบบถาวร และแบบชั่วคราว ตามฤดูกาล แต่การย้ายถิ่นจะมีมากที่สุดคือน้ำร้อน ซึ่งฤดูกาลเก็บเกี่ยวได้เสร็จสิ้นไปแล้ว จากการอพยพย้ายถิ่นของประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ไปทำงานในค้าเมือง ต่างจังหวัดในอัตราสูงดังกล่าว ทำให้มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา นักเรียนที่ผู้ปกครองย้ายถิ่นไปทำงาน นักเรียนก็ต้องย้ายไปด้วย ซึ่งไม่ใช่จะเป็นปัญหาในช่วงปิดเทอมเท่านั้น แม้แต่ในช่วงที่โรงเรียนกำลังเปิดสอนอยู่ก็ยังมีปัญหา เด็กลาโรงเรียน เด็กตามผู้ปกครองไปทำงานในเมือง หรือต่างจังหวัด จากสาเหตุนี้ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยภาพรวมของนักเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ แม้จะมีการเพิ่มขึ้นแต่ก็ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ และการขยายโอกาสทางการศึกษาเท่าที่ผ่านมา ที่จัดโครงการสามัญศึกษา และ กรมการศึกษานอกโรงเรียน ปรากฏว่าจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีอัตราการเรียนต่อต่ำที่สุดคิดอันดับ 1 ใน 10 อันดับแรกของประเทศ ได้แก่ จังหวัดบุรีรัมย์ อุบลราชธานีหนองคายอุดรธานี สกลนคร นครพนม ร้อยเอ็ด สุรินทร์ และยโสธร ตามลำดับ (กรมสามัญศึกษา, 2531)

จากสภาพ ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นเพื่อหางานทำของผู้คนในภาคอีสานตอนล่าง ก็เป็นตัวบ่งชี้อย่างหนึ่งว่า การจัดการศึกษาอันพื้นฐานเท่าที่ผ่านมายังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร และไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ที่มุ่งสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาให้กับเยาวชนไทยในทุกถิ่นที่ ให้มีความรักชาติรักแผ่นดิน เห็นคุณค่าของท้องถิ่นที่ตนอาศัย ให้ได้มีความรู้ความสามารถที่คิดหोजจะประกอบอาชีพ หรือเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น นำความรู้ความสามารถทั้งหลายที่ได้รับกลับไปพัฒนาท้องถิ่นชนบทที่ตนอาศัยอยู่ได้ และปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และปัญหาการเมืองของประเทศ เพื่อนบ้านที่มีผลกระทบคือประชาชนที่อาศัยในเขตการศึกษานี้ อันส่งผลกระทบต่อฐานะทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่รวมไปถึงการศึกษาของบุตรหลาน ทำให้อัตราการศึกษาคือในระดับมัธยมศึกษาต่ำไปด้วย เนื่องจากผู้ปกครองไม่สามารถส่งบุตรหลานเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาได้

ดังนั้นการดำเนินงานตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งจัดการศึกษาในลักษณะที่เป็นการทำเปล่า จึงนับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนที่อยู่ในภูมิภาคนี้ เนื่องจากเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ไปแล้วหลาย ๆ ปี ได้มีโอกาสกลับเข้ามาเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาอีกด้วย

จากกรณีที่มีการจัดตั้งโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ สร้างความความเสมอภาคทางการศึกษา มีการนำเอาทรัพยากร และแหล่งประกอบการที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น มาช่วยในการเรียนการสอน ดังนั้นในเรื่องของสื่อการสอนระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษา ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีสื่อการสอนสำเร็จรูปที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแต่ละจังหวัดจัดสรรให้ และนำมาจากแหล่งทรัพยากร และสถานประกอบการในแต่ละท้องถิ่น มาจัดการเรียนการสอน เพื่อสนองตอบต่อความต้องการในเรื่องของการศึกษาของท้องถิ่นที่โรงเรียนนั้นตั้งอยู่ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเฉพาะสภาพ ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอนของครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาว่าเป็นอย่างไร เพื่อจะได้ทราบถึงสภาพการใช้ ปัญหาที่เกิดขึ้น และความต้องการของครูผู้สอนเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ผลของการวิจัยครั้งนี้ก็นำมาใช้เป็นแนวทางในการที่จะแก้ปัญหา และตอบสนองความต้องการของครูผู้สอน เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอน และการจัดสรรงบประมาณให้กับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อจะได้หาแนวทางในการดำเนินการแก้ไข ปรับปรุง และส่งเสริมการดำเนินงานด้านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ส่งผลถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และเป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงาน หรือสถานศึกษา ที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ในการที่จะได้สนองตอบต่อความต้องการของท้องถิ่น และใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาอันส่งผลทำให้ประสิทธิภาพในการเรียนการสอน ในโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานมีคุณภาพทัดเทียมกับ

โรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งอื่น เพื่อคุณภาพของการศึกษาของโรงเรียนเหล่านี้ได้เป็นที่ยอมรับว่า เป็นการศึกษาที่มีประโยชน์อย่างแท้จริง ไม่สูญเปล่า คัมกับการที่รัฐบาลได้ลงทุนเพื่อชาวชนบทห่างไกลผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา เพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาให้กับเยาวชนไทยในทุกถิ่น ที่ให้มีความรักชาติ รักแผ่นดิน เห็นคุณค่าของท้องถิ่นที่ตนอาศัย ให้ได้มีความรู้ ความสามารถที่ดี พอดีที่จะประกอบอาชีพ หรือเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น นำความรู้ ความสามารถ ทั้งหลายที่ได้รับกลับไปพัฒนาท้องถิ่นชนบท เป็นเยาวชนที่ดี มีคุณค่าต่อประเทศชาติ และสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง
2. เพื่อศึกษาปัญหา การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง
3. เพื่อศึกษาความต้องการของครูผู้สอน เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

ศูนย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำถามในการวิจัย

1. โรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน ในด้านการเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น การเตรียมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการประเมินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างไร
2. ครูผู้สอน หรือผู้ที่รับผิดชอบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีปัญหาเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน อย่างไรบ้าง
3. ครูผู้สอน หรือผู้ที่รับผิดชอบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความต้องการเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน ในด้านการให้การสนับสนุนจากผู้บริหาร ด้านคุณสมบัติของภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน การให้การสนับสนุนช่วยเหลือจากทางโรงเรียน และต้องการที่จะได้รับการฝึกอบรม อย่างไรบ้าง

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่โรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (จังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ ยโสธร อุบลราชธานี และจังหวัดอำนาจเจริญ) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2533
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ
 - 2.1 ครูผู้สอนหรือผู้ที่รับผิดชอบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดการเรียนการสอน กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ที่มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2538 รวมทั้งสิ้น 30 คน
 - 2.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสุ่มจากประชากรซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ครูผู้สอน หรือผู้ที่รับผิดชอบสอนกลุ่มวิชาการงานและอาชีพในข้อ 2.1 มีการใช้ในการเรียนการสอนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2538 รวมทั้งสิ้น 15 คน

3. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาประเด็นสำคัญดังนี้

3.1 ศึกษาสภาพทั่วไป เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอน ในด้านครูผู้สอน หรือผู้ที่รับผิดชอบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านโรงเรียน ด้านสภาพการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.2 ศึกษาสภาพการดำเนินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอน ในด้านการเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น การเตรียมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการประเมินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.3 ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนประกอบด้วย ปัญหาด้านผู้เรียน ปัญหาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญหาด้านการให้การสนับสนุนจากทางโรงเรียน

3.4 ศึกษาความต้องการของครูผู้สอน หรือผู้ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน ในด้านการให้การสนับสนุนจากผู้บริหาร ด้านคุณสมบัติของภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน การให้การสนับสนุนช่วยเหลือจากทางโรงเรียน และความต้องการที่จะเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. ประเด็นที่ศึกษาเกี่ยวกับ สภาพการดำเนินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความต้องการของครูผู้สอน หรือผู้ที่รับผิดชอบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะทำการสัมภาษณ์ครูผู้สอนหรือผู้ที่รับผิดชอบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เท่านั้น

5. การสังเกตการดำเนินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน และพฤติกรรมของครูผู้สอน และภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 ด้าน คือ สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของสถานที่เรียน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน พฤติกรรมทั่วไปของผู้เรียนและบุคลิกลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

6. การวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาเฉพาะการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เท่านั้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สภาพ หมายถึง ลักษณะการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน กลุ่มวิชาการงาน และอาชีพ ในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับ ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น และลักษณะการดำเนินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในด้านการเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น การเตรียมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การประเมินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปัญหา หมายถึง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอนที่ครูผู้สอน หรือครูผู้รับผิดชอบสอน ในกลุ่มวิชาการงานและอาชีพ พิจารณาเห็นว่าต้องปรับปรุงแก้ไข

ความต้องการ หมายถึง สิ่งที่ครูผู้สอนกลุ่มวิชาการงานและอาชีพ ออากให้มีและปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง บุคคลที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ในท้องถิ่น เป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์ และความชำนาญเฉพาะด้านในสาขาอาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นสามารถให้ข้อคิด และประสบการณ์กับผู้เรียนหรือชาวบ้านได้

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การนำบุคคลในท้องถิ่นมาใช้ประกอบการเรียนการสอนในโรงเรียนหรือ การพาผู้เรียนไปฝึกปฏิบัติงาน หรือศึกษาคูงานกับบุคคลในท้องถิ่น ความห้ำหือ หรือเนื้อหาที่เปิดสอนในกลุ่มวิชาการงานและอาชีพ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ตั้งแต่ปีการศึกษา 2533

การเรียนการสอน หมายถึง แผน หรือขั้นตอนแสดงรายละเอียด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีการกำหนดเป้าหมายไว้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นแนวทางให้ครูทราบว่าจะต้องวางแผนการสอน จัดสถานการณ์ และประเมินผลการเรียนการสอนอย่างไร ผู้เรียนจึงจะบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

โรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ตั้งแต่ปีการศึกษา 2533

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบสภาพ ปัญหา และความต้องการของครูผู้สอนเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอน ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง
2. ข้อมูลจากการศึกษาสามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นสื่อในการเรียนการสอนให้กับบุคลากรหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างและใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการแก้ไขปรับปรุง และส่งเสริมการดำเนินงานด้านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลต่อการวางแผนการจัดการเรียนการสอน ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย